

Gyakorlati theologiai irodalom.

Niebergall heidelbergi tanár 1906-ban kezdte kiadni a „*Praktische theologische Handbibliothek*“ (Vand. et Ruppr. Gött.) c. könyvsorozatot, amelyben a gyakorlati theol. különböző ágainak köréből eddig már 14 értékes mű jelent meg. Ezek a könyvek arra a kérdésre akarnak válaszolni, hogy miként teljesítse a mai modern theologia álláspontjára helyezkedő lelki pásztor a szolgálat munkáját minden vonatkozásban. Mert mindnyájan erősen hangsúlyozzák, hogy a modern theologia nem rombolni, hanem a *Jézus vallásának* szellemében és erejével építeni akar. Ez tiszteletreméltó elv és szándék. A különböző theol. irányok minden időben igyekeztek érvényesülni a gyakorlati szolgálat, különösen az igehirdetés körében. Protestáns szempontból el kell ismerni ennek jogosultságát. A szolgálat értékének mértéke az építés. Ezt erősen hangsúlyozza a mai modern gyakorlati theologia minden munkása. Hangsúlyozza azt is szemben a régi racionalizmussal, hogy az építés munkája *Jézus nélkül* el sem képzelhető. A történeti Jézus, az *Ő életében*, halálában, hatásaiban megjelent isteni kijelentés a szolgálat munkájának egyedüli lehetséges építő eszköze. Jézust kell odaállítani az Isten után vágyódó lélek és gyülekezet elé a munka minden körében.

Nem lehet céлом e szűk ismertetés keretében az összes fentjelzett sorozatban megjelent munkák méltatására kiterjeszkedni. Az összes e sorozatban megjelent dolgozatokra nézve áll az a néhány szóban fentebb elmondott jellemzés. Természetesen a különböző könyvek szerzőinek felfogásában vannak árnyalati különbségek. Egyik inkább „jobb“, a másik „bal“ felé hajlik.

Egyik legérdekesebb és értékesebb dolgozat a sorozatban Hackenschmidt Károly strassburgi lelkésznek „*Die Christuspredigt für unsere Zeit*“ c. munkája. Ebben találjuk meg a mai modern theologia feleletét arra a problémára: hogyan prédikáljuk a Krisztust a modern embernek, hogyan vezessük ennek a kornak gyermekét a Jézushoz. Ez a könyv a homiletának szóló Christologia. Mert nem kell hangsúlyoznunk, hogy szüksége van erre a homiletának. A mit prédikáljak? kérdésre hamar készen vagyunk a felelettel: Krisztust kell prédikálnunk. De nekünk, akik másokat *ő* hozzá akarunk vezérelni, nem lehet ide-oda támolyognunk az egymással ellentétben álló vélemények közepette. Azért az igehirdetőnek szüksége van egy „*lézi*“ dogmatikára v. i. olyan szilárd, rendszerezett hitbeli meggyőződésre a keresztyénség *lényegét* illetőleg, amely a mások meggyőzésére a leghatalmasabb fegyver.

Hackenschmidt könyve ezt a célt akarja szolgálni, kezébe akarja adni a prédikátornak azokat az elveket, amelyek őt a Krisztusra vonatkozó ellentétes felfogások megítéléséhez vezérik s így megsegítik őt a prédikáció középpontját képező tárgynak következetes előterjesztésében. Ilyen kézi dogmatikát adott vonzó, szép nyelven megírva az angol nagy költő pap Watson is (Jan Maclaren) a lelkészek kezébe „The Doctrines of Grace“ címen. Konstatálhatjuk, hogy Hackenschmidt az ő álláspontján a feladatot jól oldotta meg és könyvét azok is haszonnal forgathatják, akik a Megváltóra vonatkozó nézeteiben vele mindenben egyet nem érthetnek. Felfogása a „jobb“ oldal felé hajlik, mert erősen hangsúlyozza, hogy Jézus az Isten teljes tökéletes, abszolút kijelentése, mint ilyen a mi váltságunk, életadónk, Urunk és Istenünk és így nemcsak hitünk szerzője tanítója, nemcsak a megismerésnek tárgya, hanem épúgy, mint Isten, hitünknek objektuma is. A szerző szerint az evangélium egy nagy szerves egész, nincs első és második evangélium; a Jézus—Pál vitában nem áll a szélső balon álló Weinel, Bousset stb. párthoz, amely szerint Pál a Krisztus evangéliumát elhomályosította, és „megterhelte“, hanem szerinte is Pál volt az, aki Krisztust az ő életének, halálának, feltámasztásának világánál a legteljesebben megértette. Amit Pál Krisztusban látott, és magáévá tett, az nem függeléke az evangéliumnak, hanem ennek centrális világmeggyőző ereje. (110 l.) Ez jó lecke azoknak, akik a Jézus és Pál evangéliuma közötti ellentéteket szeretik hangoztatni, sőt itt-ott szeretnek az utóbbi felett, mint valami új, idegenszerű, rabbinisztikus tan felett könnyedén átsíklani. Jó megjegyzése a szerzőnek az, hogy a modern prédikátornak a modernkedőktől kell legjobban óvakodnia. Bizonyára azt akarja ezzel mondani, hogy minden egészségesebb és létjogosultsággal bíró irányzatot első sorban ennek tulzó követői kompromitálnak. A modern theologusok küzdöttek a legnagyobb vehemenciával a Jézus létezését is tagadó Drews ellen, aki a Jézusban csak a „történetit“, az emberi kört látja s ezzel a modernnek elveinek képtelenségeit jobban demonstrálta, mint a pozitív theologia legerősebb argumentumai. Még két dologról emlékezem meg a könyvet illetőleg. A végén olvasunk modern prédikátorok műveiből, amelyekben feltűnteti a szerző, hogy a különböző árnyalatú prédikátorok mint törnek lándzsát igehirdetésükkel amellet, hogy Jézust csak Jézust kell prédikálnunk és néhány pontban egészséges megszívlelésre méltó tanácsokat ad a modern iránynak, amelyekből azonban mindenki tanulhat. Hadd idézzünk itt néhányat. Ne prédikálj úgy, hogy minden áron a moderneknek akarjál tetszeni, ebben nincs köszönet. Ne prédikálj doktrinár módon és tulzó érzelgősséggel, mert túl forró ételt senki sem eszik. A prédikátor textusát prédikálja! A hirdeti igazán Isten igéjét tisztán és hamisítatlanul, aki igazságot szolgáltattat textusának. A textusból folyó legyen minden gondolat, minden prédi-

káció ennek színezetét hordja magán. Jézus igéjében közeledik hozzánk, minden egyes igéjében. Ha a textusban nincs közvetlen vonatkozás Krisztusra, a prédikátor ne vonssolja ezt bele hajánál fogva; de a gyülekezet érezze mindenkor, hogy a textus keresztyén gyülekezetnek szól és hogy csak keresztyének tehetik azt egész jelentőségükben magukévá. Minden textus mögött Krisztus álljon. És végül a fődolog, hogy minden prédikátor elmondhassa Pállal: hittem, azért szólottam és ekként imádkozzék: Uram hiszek, segítsd fel az én hitetlenségemet!

A Schian ezen sorozatban megjelent „die Predigt“ c. munkája, Niebergall és Baumgarten dolgozatai mellett ez a kis könyv is értékes terméke a modern homiletikai irodalomnak. Minden lapja arra figyelmeztet bennünket, hogy a homiletikában a fődolog: a mit prédikáljunk? kérdésre adott feleletnek szabatos meghatározása, mert ettől függ az igehirdetés megfelelő gyakorlása.

A lelki gondozásra vonatkozó elmélet köréből két elevenen megírt, nagy tapasztalatot feltételező munka jelent meg e sorozatban Hesselbacher karlsruhei lelkésztől „*Die Seelsorge am Dorfe*“ és Bechtalsheimer mainzi lelkésztől „*Die Seelsorge in der Industriegemeinde*“. Mindkettő a német idevágó munkáktól eltérőleg minden professzorizmus nélkül van megírva, a szerzők többnyire saját munkálkodásának köréből vett esetekben szemléltetik a szolgálatra vonatkozó elveiket. Hesselbacher könyvében látjuk a falusi lelkészt forgolódni bizalmas együttélésben mint a gyermekek, szegények, betegek, bűnösök barátját. Munkájának bevezető részében éles megfigyelő tehetségre valló megjegyzéseket találunk azon körülményekre nézve, amelyek a falusi lelkész pásztori munkáját megnehezítik. Értékes feldolgozása ez annak, amit már előzőleg l'Houet lelkész „*Zur Psychologie des Bauernthums*“ c. becses munkájában (1405.) adott. Olvasva mindkét író munkájában a kollektív gondolkozású és lelkületű falusi gyülekezetek természetére, vallására, moráljára, bizalmatlanságára, közönségére stb. vonatkozó részleteket sok helyen mintha csak a mi viszonyainkról szólnának. Igazat adunk Hesselbachernek, midőn azt mondja könyvének végén, hogy az igazi, hivatását hiven teljesítő falusi pap a legjelentékenyebb nemzetépítő munkát végezi.

Bettelsheimer reá mutat könyvében azokra a még nagyobb nehézségekre, amelyekkel a vormsi munkások körében szolgáló lelkész találkozik. Érdekes amit a szociáldemokráciára vonatkozólag saját tapasztalatai alapján mond (65 l.) „Megfigyeléseimnek eredménye az, hogy a szociáldemokrácia céltudatosan tör a vallásos és egyházi élet megsemmítésére, az olyan gyülekezetek, amelyekben a szociáldemokraták ragadják magukba a vezérletet, belsőleg tönkre mennek.“ A summája annak, amit e könyvekből megtanulunk, hogy az intenzív tapasztalati és lélektani alapon nyugvó lelkigondozás ma is az „ars artium“, amelynek

lelkiismeretes gyakorlása ami hazai ev. egyházaink élete fellendülésének is sine qua non-ja.

Még a következő könyvekről emlékezem meg röviden. Niebergall: „*Jesus im Unterricht*“ meg akarja „értetni azt a Jézust, akit mi — modernek — megszerettünk.“ Szóval azt a szolgálatot akarja teljesíteni ez a mű a katechetának, mint amire céloz az első helyen ismertetett könyv a homiletával szemben: gondolatot, anyagot akar neki nyújtani a szolgálat ezen ágában. Három csoportban tárgyalja az evangéliumi történeteket, a gyermekség, a munka, a szenvedés és győzelem című részekben. 63 katechezis órára szóló részletre osztja fel az adott anyagot. Minden részletnél adja a történetet, a benne levő vallásos gondolatot és aztán a reá vonatkozó homiletikai utasítást. Niebergall a történeti iskola legkiválóbb, inkább „bal“ felé hajló, gyakorlati theologusa; mint homiletikai munkájában (Wie predigen . . .) úgy ebben is itt ott élesen polémizál a „régí hitűek“ (altgläubig) ellen. De az ő könyvében is erősen érvényesül az új modern theológiának azon elve, hogy a ker. katechezis eszköze csak élő Jézus lehet.

Niebergall ezen könyvének kiegészítője Lorenz superintendesnek, „*Der Konfirmandenunterricht*“ c. munkája, amelyben a konfirmációra való előkészítés anyagát, a Luther kis katechiz-musa nyomán adja. A német theologia minden irányzata nagy erővel hangoztatja a vallástanítás és a konfirmációra való előkészítés reformjának szükségességét és az összes gyakorlati theologusok megegyeznek abban, hogy a mostani módszer túlságos mértékben szolgálja az intellektualizmus érdekeit. Lorenz nagy erővel hangsúlyozza a konfirmációi oktatás pásztorális építő jellege érvényesülésének szükségességét.

A liturgika köréből Niebergallnak már 1907-ben megjelent „Kanzelrede“ c. könyvén kívül a múlt évben egy szép kiállítású ágendás könyve is jelent meg „*Liturgiensammlung für Gottesdienste*“ címmel. Ebben a könyvben a használatban levő ágendás könyvek legszebb részleteit találjuk összegyűjtve. A szerkesztők és írók az egyházi év minden ünnepére és vasárnapjára adnak egy szép egységes liturgiát — kötött rész —, amelynek részletei: egy bibliai versből álló introitus; bűnvalló és bűnbocsánatért esdő ima, amely gyakran alkalmas bibliai versben jelenik meg; a biblia szavaival kifejezett abszolucio; ima (énekben és prózában) a lekciónak előtt; ima az egyházi beszéd után. A szerkesztők a vasárnapi liturgiákat logikus sorrendben adott themák közé csoportosítják és ezzel kettős jó szolgálatot tesznek az igehirdetőnek: megkönnyítik a tárgyválasztást és megsegítik őt abban, hogy évenkénti igehirdetése egy jól elrendezett szerves egészet képezzen.

Ime csak egyetlen sorozatban is mennyi érdekes és értékes gyakorlati theologiai munka. Egyebekről majd más alkalommal!

B. Pap István.